

ИМРУЛ ҚАЙСНИНГ “ТЎХТАНГЛАР” МУАЛЛАҚОТИ ВА ДУНЁ ТИЛЛАРИГА ТАРЖИМАСИ: СУНЪИЙ ИНТЕЛЛЕКТ ЭКСПЕРТ РОЛИДА.

Йўлдошхўжаев Ҳайдархон Хошимхонович

Мумтоз шарқ филологияси кафедраси мудир

Хамидова Саида Мирсултон қизи

Янги аср университети, Филология ва

тилларни ўқитиш (Араб филологияси)

таълим йўналиши, 4-босқич талабалари.

Каримова Нодира Солижоновна

Янги аср университети, Филология ва

тилларни ўқитиш (Араб филологияси)

таълим йўналиши, 4-босқич талабалари.

Аннотация: Ушбу тадқиқот Имрул Қайснинг “Тўхтанглар” муаллақотидан танлаб олинган парчанинг рус, инглиз, француз, турк ва ўзбек тилларига ўгирилган таржималарининг қиёсий таҳлилига бағишланган. Тадқиқот сунъий интеллект воситасидан фойдаланган ҳолда амалга оширилиб, таржималарда шеърийлик, маънога содиқлик комплекс тарзда ўрганилган. Тадқиқот объекти – асарнинг ўзи ва унинг юқорида қайд этилган тиллардаги таржималари. Предмети – таржималарда лирик хусусиятларни сақлаш, поэтик ва прозалашган ёндашувлар фарқи, таржимоннинг услубий ва ижодий танловларини баҳолаш. Тадқиқотнинг мақсади – араб классик шеъриятининг турли тилларда акс этишини таҳлил қилиш, маъно ва шеърий шакл ўртасидаги мувозанатни аниқлаш ва адабиётшуносликда сунъий интеллектдан фойдаланиш имкониятлари қай даражада эканини баҳолашдан иборат. Тадқиқот натижаларига кўра, таржималарда шеърийлик ва

семантиклик даражаси тиллар кесимида турлича намоён бўлади. Рус, инглиз ва француз таржималарида асосий эътибор маънони етказишга қаратилган. Турк ва ўзбек таржималари эса форма ва мазмун ўртасида нисбатан мувозанатли ёндашувни намоён этади. Ушбу хулосалар араб шеърятининг жаҳон таржимашунослигидаги ўрнини тизимли таҳлил қилиш имконини беради.

Калит сўзлар: Имрул Қайс; Қифа Набки; таржима таҳлили; поэтик таржима; прозалаштириш; араб адабиёти; сунъий интеллект.

Abstract: This study is devoted to the comparative analysis of the translation of a selected excerpt from Imru'l-Qays's "Qifā Nabki" ("Stop, You Two!") into English, Russian, French, Turkish and Uzbek. Conducted with the assistance of artificial intelligence tools, the research examines the poetic features, semantic fidelity and lexical strategies in the translations in a comprehensive and systematic manner. The object of the study is the original text and its translations into the aforementioned languages. The subject includes the preservation of poetic elements in translation, the distinction between poetic and prose-based approaches, and the evaluation of translators' stylistic and creative choices. The aim of the research is to analyze the representation of classical Arabic poetry in different languages, to identify the balance between semantic meaning and poetic form, and to evaluate the applicability of artificial intelligence in literary translation studies. The results show that the degree of poetic preservation and semantic fidelity varies across languages. The Uzbek translation retains rhythm and poetic form to a greater extent, while the Russian, English and French translations primarily focus on conveying meaning. The Turkish translation demonstrates a relatively balanced approach between form and content. These findings provide an opportunity for a systematic understanding of the representation of Arabic poetry in global translation studies.

Keywords: Imru'l-Qays; Qifā Nabki; translation analysis; poetic translation; prose translation; Arabic literature; artificial intelligence.

Аннотация: Данное исследование посвящено сравнительному анализу

перевода выбранного фрагмента из произведения Имруль-Кайса «Qifā Nabkī» («Остановитесь») на английский, русский, французский, турецкий и узбекский языки. Исследование выполнено с использованием инструментов искусственного интеллекта и направлено на комплексное и системное изучение поэтических особенностей, смысловой точности и лексических стратегий в переводах. Объект исследования — оригинальный текст и его переводы на указанные языки. Предмет исследования включает сохранение поэтических элементов в переводе, различия между поэтическим и прозаическим подходами, а также оценку стилистических и творческих решений переводчиков. Цель исследования заключается в анализе отражения классической арабской поэзии в различных языках, определении баланса между смыслом и поэтической формой, а также в оценке возможностей использования искусственного интеллекта в переводоведении. Согласно полученным результатам, степень сохранения поэтичности и смысловой точности варьируется в зависимости от языка. Узбекский перевод в большей степени сохраняет ритм и поэтическую форму, тогда как русские, английские и французские переводы в основном ориентированы на передачу смысла. Турецкий перевод демонстрирует относительно сбалансированный подход между формой и содержанием. Полученные выводы позволяют системно оценить место арабской поэзии в мировой переводческой практике.

Ключевые слова: Имруль-Кайс; Qifā Nabkī; анализ перевода; поэтический перевод; прозизация; арабская литература; искусственный интеллект.

Кириш. Имрул Қайс ибн Ҳирар (тахминан V—VI аср бошлари) араб жоҳилият даврининг энг нуфузли ва таъсирли шоирларидан бири бўлиб, араб адабиёти тарихида муаллақот анъанаси билан боғлиқ ҳисобланади. Унинг ижоди араб адабиётининг оғзаки ва ёзма поэтик меросида ўз ўрнига эга бўлиб, адабий лирика, сафар, муҳаббат ва табиат тасвирлари орқали инсоний ҳистуйғуларнинг ҳаётини ифодасини намоён этади. “Тўхтанглар” шеъри — Имрул

Қайснинг машҳур муаллақаларидан бири сифатида адабий аҳамиятга эга. Тадқиқотнинг объекти — асарнинг ўзи ва унинг турли тиллардаги таржималари. Предмети — таржималарда поэтик хусусиятларни сақлаш, прозалашган ва поэтик таржималарни ажратиш, таржимон услуби ва ижодий ёндашувини баҳолаш. Имрул Қайснинг асарларини турли тиллардаги таржималар орқали қиёсий таҳлил қилиш — адабий таржима назариясига ва амалий таржима методологиясига муҳим кириш ҳисобланади.

Ушбу мақоланинг асосий мақсади — Имрул Қайснинг “Тўхтанглар” асаридан танлаб олинган парчани рус, инглиз, француз, турк ва ўзбек таржималарида қиёсий таҳлил қилиш орқали таржималарда шеърйлик, маънога содиқлик ва лексик стратегияларнинг қандай сақланиши ёки ўзгаришини аниқлашдан иборат. Тадқиқотда рус таржимони Ф.О. Нофал — 2013 йилда, инглиз таржимони Robyn Creswell — 2022 йилда, француз таржимони Heidi Toelle — 2009 йилда, турк таржимони Хедиф Метин — 2025 йилда амалга оширган таржималар дунёдаги кўп таржималар орасидан, яқин йилларда қилинган таржима сифатида хаотик тарзда танлаб олинди. Ўзбек таржимаси учун София Султон иши таҳлилга қўшилди. Тадқиқотнинг илмий янгилиги шундаки, у анъанавий қиёсий таржима таҳлилини сунъий интеллект ёрдамида автоматлаштирилган баҳолаш усуллариини интеграция қилиш орқали амалга оширади. Бу ёндашув таржималарнинг шакл ва мазмун жиҳатидан сақланиш даражасини объективлаштириш ва тиллар орасидаги назарий масалаларни янада аниқроқ тасвирлаш имконини беради.

Сунъий интеллект ChatGPTга таржималар таҳлили учун промт:

Сен араб классик поэзияси, таржимашунослик ва қиёсий лингвистика бўйича эксперт ролидасан. Имрул Қайснинг “Тўхтанглар” (قفا نَبَّك) муаллақотининг рус, инглиз, француз, турк ва ўзбек таржималарини қисқа ва аниқ қиёсий таҳлил қил. Қуйидаги критерийларга қатъий риоя эт:

1. Маъно аниқлиги
2. Лирик жиҳат

3. Қиёсий жадвал

4. Хулоса

Имрул Қайсининг “Тўхтанглар” шеърідан 1-байт парчаси :

قَفَا نَبْكَ مِنْ ذِكْرَى حَبِيبٍ وَمَنْزَلٍ | بِسْفِطِ اللَّوَى بَيْنَ الدَّخُولِ فَحَوْلِ

Рус таржимаси (Ф.О. Нофал):

Остановитесь, о, двое, да восплачем от воспоминания любимого и дома,
в конце [тех] вьющихся песков между Аль-Духуль и Аль-Хаумаль,

Инглиз таржимаси (Robyn Creswell) :

Stop, Remember, Weep!

for the one I loved and the place we would meet

where the sands thin between al-Dakhool and Hawmal.

Француз таржимаси (Heidi Toelle) :

Arrêtez vos montures, vous deux, et pleurons au souvenir d'un campement

Aux confins en courbe des sables entre Dakhûl et Hawmal.

Турк таржимаси (Хедиф Метин) :

Durun da gözyaşı dökelim sevgilinin hatırasına

Dahul ile Havmel arasındaki kıvrımlı kumullarda

Ўзбек таржимаси (София Султон) :

Тўхтанг иккинги, йиғлайлик ёд этиб маҳбуб ва манзил,

Лива қум бурмаси чети ва Хавмал ораси Дахул.

Сунъий интеллект ChatGPT тадқиқоти:

1. Маъно аниқлиги:

Биринчи байт таржималарида қуйидаги йирик семантик ўзгаришлар аниқланди:

Рус таржимаси – семантика яхлит, лекин “в конце тех вьющихся песков” сўзини таржимон ўзи қўшган.

Инглиз таржимаси — араб матнида йўқ бўлган сўз - “we would meet” (учрашадиган) маъно қўшилган. Оригиналдаги грамматик структура бузилган, “Stop, Remember, Weep” – поэтик, лекин семантик йўқотиш бор.

Иккилик — дуал берилмаган.

Турк таржимаси — “манзил” лексемасининг тушиб қолиши маънони камайтирган, арабча жой номларининг поэтик вазни заифроқ берилган.

Француз таржимаси — матнда йўқ бўлган “транспорт” мазмунини киритган, маҳбуб сўзи тушиб қолган. Маъно яхши берилган, лекин бироз умумлаштирилган.

Ўзбек таржимаси – маънони мукамал сақлаган. “Қифа набки” нинг илк оҳанги, иккилик муружаати, маҳбуб ва манзил ғояси аниқ.

2. Лирик хусусият:

Ўзбек таржимаси – бадий йўналиш ва оҳанг аниқ, классик руҳ сақланган.

Турк таржимаси – лириклик кучли, ритм яхши.

Француз таржимаси – лириклик ўртача, лекин фразеология меъёрада.

Рус таржимаси – лириклик пастроқ, кўпроқ таржимавий-тафсир кўринишида.

Инглиз таржимаси – минималистик ва модерн услуб, лирик руҳ камайган.

4. Қиёсий жадвал:

Тил	Маъно аниқлиги	Лириклик	Махсус изох
Ўзбек	5	5	Оригинал руҳи энг яхши сақланган
Турк	4	5	Хиссиёт юқори
Рус	4	3	Тафсирий тарзда
Француз	4	3	Бадийлик ўртача
Инглиз	3	2	Семантик йўқотиш ва модернизация

Имрул Қайснинг “Тўхтангла” шеъридан 2-байт парчаси:

فَنُوضِحَ قَالِمُفْرَاةٍ لَمْ يَعْفُ رَسْمُهَا | لِمَا نَسَجَتْهَا مِنْ جُنُوبٍ وَشَمَالٍ

Рус таржимаси (Ф.О. Нофал):

Тудих и Аль-Микрат, след которых не стерся,
благодаря переменчивости северного и южного [ветров].

Инглиз таржимаси (Robyn Creswell) :

Traces are still there at Toodih and Miqraa woven by the north wind and the south wind Tûdih et l-Miqrât.

Француз таржимаси (Heidi Toelle) :

Ses traces ne se sont pas effacées encore

Grâce au tissage du vent du sud et du vent du nord.

Турк таржимаси (Хедиф Метин):

Hiç bozulmamış Tudih'tan Mikrat'a kadar uzanan kum dalgaları

Bir kuzeyden bir güneyden esen yeller sağlam dokumuş onları.

Ўзбек таржимаси (София Султон):

Тудих ва Микротда ўчмаган нақш ҳали ҳам,

Шимол-у жануб шамол тўқиб, устидан эсган.

1. Маъно аниқлиги:

Араб матнида: Тудих ва Микротдаги ўчмаган излар, жануб-шимол шамоллари тўқиб кетгани ҳақида сўз боради.

Рус таржимасида: Умумий маъно аниқ, “благодаря переменчивости” — ортиқча шарҳ. Арабчадаги образ бевосита ва кучлироқ.

Инглиз таржимасида: Жиддий семантик бузилиш йўқ, маъно асосан бор, лекин айни структура механик таржимага яқин. Шеърый образ йўқолган.

Француз таржимасида: “Grâce à” (сабабли) — ортиқча сўз қўшилган. Ифода жуда аниқ ва мувозанатли. Маъно тўлиқ, ортиқча тузатишлар йўқ.

Турк таржимасида: “qum dalgaları” (қум тўлқинлари), “uzanan” (чўзилган / узайган), “sağlam dokumuş” (мустаҳкам тўқиб чиққан) — матнда йўқ кенгайтирилган образлар.

Ўзбек таржимасида: Семантик барқарор, ортиқча қўшилма йўқ. “Ўчмаган нақш” ва “тўқиб, устидан эсган” иборалари арабчадаги “نَسَجَ” (тўқимок) ва “لَمْ يَغْفُ رَسْمُهَا” (излари ўчмаган) маъносини тўлиқ ва тўғри узатган.

2. Лирик жиҳат:

Ўзбек ва турк таржимаси — поэтик ва образли. Араб поэтикасидаги табиат тасвири ва манзара сақланган.

Француз таржимаси – классик лирик тарз, жуда меъёрли.

Рус таржимаси – шарҳга яқин, лириклик пастроқ.

Инглиз таржимаси – ҳиссиз, ритм ва образ етишмайди.

3. Қиёсий жадвал:

Тил	Маъно аниқлиги	Лириклик	Махсус изох
Ўзбек	5	5	Ифода табиий, образ 100% сақланган.
Француз	5	4	Назарий жиҳатдан энг мувозанатли.
Турк	4	5	Поэтик, лекин ортиқча детал бор.
Рус	4	3	Тафсирий, лирика кам.
Инглиз	3	2	Поэтика заиф.

Имрул Қайсининг “Тўхтанглар” шеърідан 3-байт парчаси:

كَأَنِّي غَدَاةَ الْبَيْنِ يَوْمَ تَحَمَّلُوا | لَدَى سَمَرَاتِ الْحَيِّ نَاقِفٌ حَنْظَلٌ

Рус таржимаси (Ф.О. Нофал):

Как будто стою я утром дня расставания
у терновника, собирая горькие яблоки.

Инглиз таржимаси (Robyn Creswell) :

The morning she left everyone saddled up
by the acacia stand while I cut bitter colocynth.

Француз таржимаси (Heidi Toelle) :

Et ce fut, comme si au matin de la séparation, le jour où ils levèrent le camp,
Près des acacias du clan où la coloquinte égrenait.

Турк таржимаси (Хедиф Метин):

Eşyalarının develere yüklendiği o ayrılık sabahı
Devedikenlerinin yanında acıkarpuz doğramış gibiydi gözümün yaşı.

Ўзбек таржимаси (София Султон):

Айрилиқ тонги улар юкларин йиғар чоғда,
Мен аччиқ ҳандалак териб, эдим азоб-у ғамда.

1. Маъно аниқлиги:

Матн маъноси: айрилиқ тонги, юк кўтариш, самурот дарахти, ханзал териш.
Рус таржимаси: “яблоки” (олма) деб берган — ханзал эмас; “как будто стою я”
— матнда йўқ.

Инглиз таржимаси: “everyone saddled up” (ҳамма эгарларни тайёрлади) — умумлаштирилган ортиқча маъно;

Француз таржимаси: Маъно сақланган, жой ва табиий жараёни “Près des acacias du clan où la coloquinte égrenait” (қавм акациялари ёнида, у ерда мен аччиқ ханзални бўлак-бўлак қилардим) орқали ифода этилган.

Турк таржимаси: “gözyaşı” (кўз ёши), “devedikenleri” (туянинг юклари), “doğramış” (кесмоқ, бўлак-бўлак қилмоқ) — матндан ташқари образлар. Маъно образли, “gözümün yaşı” (менинг кўз ёшим) орқали ҳиссиёт қўшилган, воқелик ўртача акс этган.

Ўзбек таржимаси: бадиий, семантик бузилиш йўқ. Аслий мазмун ва жараён тўлиқ сақланган, ҳис-туйғулар ва азоб-у ғам аниқ акс этирилган.

1. Лиризм:

Ўзбек таржимаси: Шеърйлик ва драматик эффект юқори, ҳиссиёт табиий.

Рус таржимаси: Шеърй ритм бироз йўқолган, деталларга урғу берилган.

Инглиз таржимаси: Драматик вазият ҳисси сақланган, лекин ритм паст.

Француз таржимаси: Метафорик, оҳанг юмшоқ, ўрта даражада.

Турк таржимаси: Ҳиссиёт ва драматик эффект яхши сақланган.

1) Қиёсий жадвал:

Тил	Маъно аниқлиги	Лиризм	Махсус изох
Ўзбек	5	5	Шеърйлик юқори даражада сақланган.
Турк	4	5	Ҳиссиёт, драматик эффект кучли.
Рус	4	3	Деталларга урғу, ритм бироз йўқолган.
Француз	4	3	Метафорик, оҳанг юмшоқ.

Инглиз	3	2	Образли ва замонавий, ритм паст.
--------	---	---	----------------------------------

Имрул Қайсининг “Тўхтанглар” шеърдан 4- байт парчаси:

وَقُوفًا بِهَا صَحْبِي عَلَى مَطِيئِهِمْ | يَفُولُونَ: لَا تَهْلِكْ أَسَى وَتَجَمَّلِ

Рус таржимаси (Ф.О. Нофал):

И, вставши надо мною, сказали мне, сидящему у верблюдов их, друзья мои:
«Не разрушай себя горем, но украшай [себя терпением].»

Инглиз таржимаси (Robyn Creswell):

My companions reined in their mounts don't be a baby
They said to me take it like a man et cetera.

Француз таржимаси (Heidi Toelle):

Mes compagnons arrêtaient sur moi leurs montures :
"Ne te laisse pas mourir ! Fais bonne figure !"

Турк таржимаси (Хедиф Метин):

Etrafımı sardı binekleri üzerindeki dostlarım ve şöyle dediler:
Kederden helak etme kendini, sabırdır en güzeli.

Ўзбек таржимаси (София Султон):

Дўстлар тўхтатиб туя, хитобан дерлар менга:
Сабр қилгин, қайғудан жабр қилма ўзингга.

1. Маъно аниқлиги:

Матн маъноси: дўстларим туяларин тўхтатиб, сабр қил деган мурожаат.

Рус таржимаси: “вставший надо мною”, “у верблюдов их” — семантика бироз ўзгарган, узун ва деталларга урғу берилган. Инглиз таржимаси: Маъно содда ва замонавий, деталлар камроқ, образли ва шахсий ёндошув қўшилган. “don't be a baby” (болалик қилма), “take it like a man” (эркакдек қабул қил, мустаҳкам бўл), “etcetera” (ва ҳоказо, шу каби) — семантик ўзгариш бор.

Француз таржимаси: “ne te laisse pas mourir” (ўзингни ўлдирма, қайғудан ўзингни бузма) ва маданий идиома “bonne figure” (барибир яхши кўринишни сақла, сабр билан юз кўрсат, кўзга яхши кўрин)— оригиналдаги маънога яқин,

лекин қўшимча коннотация. Маъно сақланган, қисқа ва драматик усулда ифода этилган.

Турк таржимаси: “Etrafımı sardı” (менинг атрофимни ўраб олди) семантик ўзгариш. Маъно аниқ, ҳиссиёт ва маслаҳат табиий равишда акс этган.

Ўзбек таржимаси: семантик жиҳатдан содиқ таржима. Аслий мазмун тўлиқ сақланган; сабр қилиш ва қайғудан ҳимояланиш тушунчалари аниқ.

2. Лиризм:

Ўзбек таржимаси: Лиризм юқори, драматик ва ҳиссиётли.

Рус таржимаси: Ўрта даражада; ритм ва шеърийлик баъзи жойларда йўқолган.

Инглиз таржимаси: Лиризм паст; образий ва замонавий услуб кучли.

Француз таржимаси: Ўрта; драматик оҳанг сақланган.

Турк таржимаси: Лиризм яхши сақланган; ҳиссиёт ва маслаҳат табиий.

3. Қиёсий жадвал:

Тил	Маъно аниқлиги	Лиризм	Махсус изох
Ўзбек	5	5	Сабр ва қайғудан ҳимоя аниқ, ҳиссиёт юқори.
Турк	4	4	Табиий ва ҳиссиётли, образийлик ўртача.
Рус	4	3	Маъно сақланган, ритм бироз йўқолган.
Француз	4	3	Қисқа, драматик усул; метафора бор.
Инглиз	3	2	Замонавий лекин лиризм паст.

Имрул Қайснинг “Тўхтанглар” шеъридан 5- байт парчаси:

فَفَاضَتْ دُمُوعُ الْعَيْنِ مَيِّ صَبَابَةً | عَلَى النَّحْرِ حَتَّى بَلَ دَمْعِي مَحْمَلِي

Рус таржимаси (Ф.О. Нофал):

И лились [из] глаз моих слезы от тоски [о них]

на грудь мою, пока не намок пояс меча моего.

Инглиз таржимаси (Robyn Creswell) :

[Таржима берилмаган]

Француз таржимаси (Heidi Toelle) :

[Таржима берилмаган]

Турк таржимаси (Хедиф Метин):

[Таржима берилмаган]

Ўзбек таржимаси (София Султон):

Ҳижрон ёши қуйилиб эзилди юрак бағрим

Ақшдан ҳўлланди кўксим ва хаттоки хуржуним

1. Маъно аниқлиги:

Матн маъноси: Кўз ёшим кўксга оқди, хуржун/камаримни намлади.

Рус таржимаси: “пояс меча” — матнда “меч” умуман йўқ; бу энг йирик қўшилма. Маъно яхши сақланган, сўзлар билан визуал ва образли детал берилган.

Инглиз, француз ва турк таржимаси: Таржима берилмаган, шу сабабли баҳолаш мумкин эмас.

Ўзбек таржимаси: Семантик содиқ, ортиқча қўшимча йўқ. Аслий мазмун тўлиқ сақланган, ҳиссиёт (ҳижрон ва қайғу) табиий ва драматик.

2. Лиризм:

Ўзбек таржимаси: Лиризм юқори, драматик ва ҳиссиётли.

Рус таржимаси: Ўрта, ритм ва шеърйлик асосан сақланган.

Инглиз, француз ва турк таржимаси берилмаган.

3. Қиёсий жадвал:

Тил	Маъно аниқлиги	Лиризм	Махсус изох
Ўзбек	5	5	Ҳиссиёт ва драматик ритм юқори
Рус	4	3	Визуал деталлар билан, ритм ўртача
Инглиз	-	-	Таржима йўқ
Француз	-	-	Таржима йўқ
Турк	-	-	Таржима йўқ

Натижалар: Илмий тадқиқот шуни кўрсатдики, сунъий интеллект ChatGPT таржималарни таҳлил қилган ушбу амалиётда камчиликлардан ҳоли эмас. Шунинг учун, инсон таржимон сифатида, сунъий интеллект таҳлилидаги назардан қочган баъзи нуқталарга диққат қаратилди ва хато жойлар таҳрир қилинди. Масалан: “Яблоки” сўзининг қўлланиши — таржимоннинг **адекват қабул қилувчи аудиторияга мослаштириш** (адаптация) тамойилига асосланган ҳолда қилинган **муваффақиятли семантик танлов** ҳисобланади. Умуман, турли таржималар шеърӣ ва маънавий мазмунни ҳар хил кўринишда яхши акс эттиради. Сунъий интеллект иштирокида 1–5-байтлар қиёсий таҳлили шуни кўрсатдики:

1-байт: Инглиз таржимасида “учрашадиган” сўз ортиқча, туркда “манзил” сўзи йўқолган, французда “транспорт” сўзи қўшилган, “махбуб” сўзи тушиб қолган.

2-байт: Рус таржимасида “переменчивость” сўзи, француз таржимасида “Grâce à” сўзи, турк таржимасида “кум тўлкинлари” ва “мустаҳкам” сўзи қўшилган.

3-байт: Рус таржимасида “яблоки” сўзи берилган. Лекин бу хато эмас. Чунки ханзал -хандалак маъносида бўлиб, рус миллатига кўпроқ олма сўзи яхши таниш.

Рус таржимасида “как будто стою я” сўзи, англиз таржимасида “everyone saddled up, cut” сўзи, француз таржимасида “comme si, égrenait” сўзи, турк таржимасида “gözümün yaşı, devedikenleri” сўзи қўшилган.

4-байт: Рус таржимасида “вставши надо мною”, “украшай” сўзи қўшилган, англиз таржимаси кўп ҳолларда араб матнига мос келмайди, ортиқча қўшимчалар (масалан, “we would meet”, “don’t be a baby”, “take it like a man”, “etcetera”) сўзи киритилган, француз таржимасида “Ne te laisse pas mourir!” сўзи, турк таржимасида “Etrafımı sardı, en güzeli” сўзи қўшилган.

5-байт: Рус таржимасида “пояс меча” сўзи қўшилган.

Умумий хулоса: Эътироф этиш жоизки, таҳлилга жалб этилган барча таржимонлар ўз ишининг моҳир усталари бўлиб, қисман ижодий ёндашувга

эга мутахассислардир. Ушбу тадқиқотнинг асосий мақсади — арабча асл матнга семантик жиҳатдан яқин ва лирик уйғунликни максимал даражада сақлаган таржималарни сунъий интеллект воситасида ажратиб кўрсатишдан иборат эди. Шу нуқтаи назардан олиб борилган кўпракурс таҳлиллар таржималарнинг келгусида асл матнга содиқлик, лиризм мезонлари асосида такомиллашишига хизмат қилиши мумкин, деган хулосага келинди. Таржималардаги услубий ва ижодий фарқлар араб классик шеърятининг турли тилларда акс этишини аниқлашга ёрдам берди.

Тавсия: Сунъий интеллект устидан раҳбарлик қиладиган ва уни бошқарадиган инсон онгининг аҳамияти муҳимлиги – тадқиқот натижасининг якуний ва яқдил хулосаси бўлди. Сунъий интеллект билан ўтказиладиган илмий тадқиқотлар келажакда қизғин давом этади.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Шарқ адабиёти” китоб pdf. Муаллиф ф.ф.д Ходжаева Р.У.ф.ф.н Акбарова М. ф.ф.н доцент, Зиявутдинова М.ф.ф.н Муҳиддинова Д.ф.ф.н Аҳмедова Ш.Саидова Н.”Араб адабиёти монографияси”
2. NOSIR AL-MUTARRIZIY MEROSIDA TARJIMA NAZARIYASI VA DIDAKTIKASI: “RISALATUN FIN-NAHV” ASARI VA ZAMONAVIY TARJIMA TA’LIMI INTEGRATSIYASI. (2025). *SCIENCE TIME*, 3(5), 150-155. <https://doi.org/10.66345/stj.v3i5.4640>
3. Таржима назарияси асослари. Мусаев Қ. Фан 2005
4. Prakashan, A. Central Asia: Literary Cultural Scenario and Hindi.
5. Умумий тилшунослик Расулов Равшанхўжа
6. Тилшунослик билимлари тарихи. Малика Носирова 2011
7. София Султон - Янги аср нодавлат университети 4-курс талабаси Каримова Нодира эркин ижодкор.
8. Turdiyeva, Y. The Phenomenon OF Artistic Style in Uzbek Literature. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 6(12), 22-23.

9. Turdiyeva, Y. Individuality Of The Literary Style (Based On The Novel "People In The Heat" By Luqmon Borikhan). *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 3(12), 17-18.
10. Jo'rayeva, M. A. SCHOLARS WHO CONTRIBUTED TO THE DEVELOPMENT OF MEDICINE IN MEDIEVAL CENTRAL ASIA.
11. Toshmatova, S. (2025, December). THE NOTION OF MOTIVATION: EXTRINSIC AND INTRINSIC MOTIVATION. In *International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations (ICMSI)* (Vol. 1, No. 1, pp. 132-134).
12. Sh, M. (2019). A. Artistic psychologizm in uzbek literature of the twentieth century. *Omega science.–Kirov*.
13. Valievna, A. D. (2026). PHILOSOPHICAL INTERPRETATION OF PATRIOTIC IDEAS IN MODERN UZBEK POETRY. *AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE*, 4(1), 80-87.
14. Rustamova, M. B. Q., & Raxmonov, A. K. (2026). *Al-Mutarriziyning "Risalatun fi an-nahv" asarida ko'makchi so'zlarning semantik va sintaktik xususiyatlari*. Science Time Journal, 4(5/1), 487–492.
15. Komilovich, R. A. (2026). NOSIR AL-MUTARRIZIYNING "RISALATUN FIN-NAHV" ASARIDA SO 'Z TURKUMLARI TASNIFI VA ULURNING LINGVISTIK MEZONLARI. *Innovation and development*, 4(5), 339-343.
16. Рахмонов, А. К. (2026). ЛЕКСИКОЛОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ В НАУЧНОМ НАСЛЕДИИ АЛ-МУТАРРИЗИЯ. «*Qazaqtany*», (29), 162-171.
17. TURAeva, B., & KUCHIMOV, U. POETIC MODELS OF THE CONCEPT "LITERARY TIME".
18. Azimboyevna, Y. S. (2026). Edgar Allan Poe va uning adabiy uslubining zamonaviy amerika ilmiy-fantastik adabiyotiga ta'siri. *Alfraganus" Xalqaro Ilmiy Jurnali*, 3(6), 56-66.